

Årringen 2016–2017

Annual Review No 20–21 of The Arboretum &
Botanical Gardens, University Museum of
Bergen, The University of Bergen

ISSN: 0809-5213

Journal home page:

<https://www.uib.no/universitetshagene/66488/%C3%A5rringen>

Årsmelding Arboretet og de botaniske hager 2015 & 2016

Bjørn Moe, Universitetshagene, Universitetet i Bergen, Mildevegen 240,
5259 Hjellevstad (e-post: bjorn.moe@uib.no)

To cite this article: Moe, B. 2018. – Årsmelding Arboretet og de botaniske hager
– Årringen 2016–2017 (20–21): 199–230.

Published May 2018

Årsmelding Arboretet og de botaniske hager 2015 & 2016

Ved Bjørn Moe, Arboretet og de botaniske hager, Universitetet i Bergen. Mildevegen 240, 5259 Hjellesstad (e-post: bjorn.moe@uib.no)

Arboretet og Botanisk hage er organisert som en avdeling under De naturhistoriske samlinger (DNS) ved Universitetsmuséet i Bergen, og er en del av UiB. Universitetet har ansvar for den vitenskapelige delen av virksomheten, forskningen, forvaltningen av de levende samlingene og formidlingen av dem. Den daglige driften av plantesamlinger og anlegg ligger under Arboretet og Botanisk hages felles driftsorganisasjon for virksomheten på Milde.

Universitetets virksomhet på Milde er regulert gjennom en samarbeidsavtale med Stiftelsen Det norske arboret som forvalter arboretområdet på til sammen ca. 600 daa av tidligere Fana heradsgards utmark. Stiftelsen fester området av Bergen kommune, og av dette igjen er ca. 70 daa overtatt av UiB til Botanisk hage. Stiftelsen mottar offentlige tilskudd fra Hordaland fylkeskommune, Landbruks- og matdepartementet og Bergen kommune.

Året 2015

Prelansering av boka 'Muséhagen i Bergen : Levende botanikk i over hundre år' ved gartnerboligen i Muséhagen ved redaktøren, Per Harald Salvesen (foto: Terhi Pousi, 21.08.2015).

Rydding i skogen i Nothofagusdalen i Arboretet på Milde etter stormen 'Nina' under ledelse av Alf Helge Søyland (t.v.) (foto: Bjørn Moe, 13.01.2015).

Personale

I 2015 har Bjarte Henry Jordal vært styreleder for DNS, mens Siri Skretting Jansen har vært daglig leder for Arboretet og Botanisk hage.

Arboretet og Botanisk hage har 20 faste stillinger fordelt på avdelingene: informasjons-, formerings-, urte- og lignoseavdelingen, samt administrasjonen. I tillegg hadde vi personer tilsatt midlertidig og på prosjekter, både ved Stiftelsen og UiB. Paul Edmundo Odfjell var tilsatt midlertidig fram til 1. juli, og gikk deretter over i fast stilling som anleggsgartner på Stiftelsen i prosjektet "Krafttak 2015–19". Stefan Reimann var engasjert store deler av året i både Botanisk hage og i Arboretet.

Disse har jobbet som sommervikarer: Deirdre Kennedy, Einar Snorrason, Filip Simjanoski, Frauke Materlik, Gustav Flatabø, Hannu Keränen, Hejdi T. Ø. Moen, Kaia Myklestad og Maria Lima.

Generelt om været og plantesamlingene

Vinteren 2014–15 føyet seg inn i rekken av år med mye nedbør og mildvær med temperaturer over det normale. Temperaturen de tre første månedene lå 2,3–2,4 °C over normalen (Flesland stasjon), og laveste lufttemperatur gikk knapt under -6 °C. Særlig var januar våt med 259 % av normal nedbør (434,7 mm på Stend). Så kom det en periode med kaldt vær i begynnelsen av februar, og den varte lenge nok til at rhododendron-plantene i artssamlingen fikk sammenrullede blader. Utover i mars var våren i full fremmarsj, omtrent som normalt.

Fra kurset 'Trærne for Våren' i Veksthuset på Milde (foto: Bjørn Moe, 07.03.2015).

Det heller våte været fortsatte ut mai, og både våren og forsommeren ble kjølige: mai og juni var 1,5 og 1,6 °C kjøligere enn normalt, og vi hadde frostnetter til i begynnelsen av mai. Juni og juli ble tørre, mens resten av året ble varmere enn normalt, mer enn 2 °C over normalen i august, september, november og desember. Starten på høsten var fin, men de to siste månedene ble svært fuktige, og årsnedbøren oversteg 130 % av normal nedbør for året (Stend). Om ettermiddagen den 27. august styrtregnet det i flere timer slik at det oppstod svære dammer, samt at bekkefar eroderte grusveiene, både i Fjellhagen og flere steder i Arboretet.

Den relativt milde vinteren var også vindfull, og særlig fikk vi føle stormen 'Nina' som inntraff lørdag 10. januar på ettermiddagen og kvelden. Det blåste kraftig utover natten, men på morgenen den 11. januar hadde vinden roet seg. 'Nina' regnes som det verste uværet i Hordaland siden 1994. Flesland stasjon logget middelvind med liten storms styrke og det var orkan i de kraftigste kastene som kom fra vest og nordvest.

Den kraftige stormen felte mange trær i Arboretet. De alvorligste skadene fikk vi på samlingene av *Nothofagus* fra Argentina og Chile i Sørbøkdalen, der mange flotte trær gikk tapt i rotvelter. I Lindhaugen i Botanisk hage falt et større eiketre over ende, og ved artssamlingen av *Rhododendron* veltet en stor japanseder. Som tidligere år gikk det ellers mest ut over planteskogen av sitka og hemlokk. Store trær la seg over turvegene flere steder, bl.a. ved Røytepøyla på veien fra Dalsmyra til Mørkevatnet og på veien fra Miniarboretet mot Oldertøset. Dette førte til mye ekstraarbeid med å rydde fram stier og veier, og vi måtte leie inn maskinell hjelp for å ta unna store mengder tømmer som kom ned i stormen. Gapahuken i Mørkevågen, som ble knust av vindfall under 'Nina' i januar, ble reparert med assistanse fra av Venneforeningens dugnadsgjeng.

Botanisk quiz med villblomster på Arboretets dag. Per Harald Salvesen assisterer og er interessert tilskuer (foto: Bjørn Moe, 31.05.2015).

Det meste av tømmeret ble solgt, men hemlokk er ikke lett å få avhendet. Vi har likevel funnet anvendelse for stokker vi ikke har fått avsetning på, til kavling under gangveg i myr. Vi begynte derfor å ta opp gangvegen over Langemyra i området for nord-amerikanske trær. Dette gir en lenge tiltrengt oppgradering av denne veien, og samtidig tilgang på god torvjord.

Blomstringen på mildekrokus ved Folkehøgskulen kom til normal tid rundt 10. mars. Den ble omtalt på radio i "Naturens verden" der Heidi Lie Andersen og Bodil Oma medvirket.

I midten av april var blomstringen i artssamlingen av *Rhododendron* godt i gang, og den kom til normal tid eller noe seinere. Etter den fuktige og ikke særlig kalde vinteren var plantene i god stand da våren kom. Men totalt sett ble det en sein vår da utviklingen gikk tregt pga. det kjølige været i april–juni. Hele sesongen ble dermed forskyvet utover, slik at blomstringen ble sein også på sommeren, og frø ble seint modent på høsten.

Vi hadde en vellykket overvintring av banan ute i Hatlehaugen. Bananplantene våre blir vanligvis tatt inn i veksthuset, men sist vinter lot vi en av plantene stå ute, godt tildekket med isolasjon. Japansk fiberbanan (*Musa baxoo*) er av de hardføre artene, men vi kunne ikke ta det for gitt at den ville overleve ute i Arboretet. Like ovenfor bananplantene i Hatlehaugen var det fin blomstring på lommeterkletreet i juni, en sjelden attraksjon som vi bare så vidt har opplevd tidligere. Vi håper treet er blitt såpass gammelt at det kommer til å blomstre regelmessig.

Bergen sopp- og nyttevekstforening er fast innslag under Arboretets dag. Her varter de opp med ulike retter av grønne vekster (foto: Bjørn Moe, 31.05.2015).

Etter en fin start på høsten fikk vi blomster på *Eucryphia glutinosa* i begynnelsen av oktober. Det er en sjelden chilensk busk som står i skogen ved administrasjonen.

Nyanlegg og oppgraderingsarbeider i Arboretet

Prosjektet "Hovedadkomst Dalsmyra" fortsatte. Tavlene er tatt ned og stativene er pusset opp i ny grønnfarge. Nytt fundament er støpt og klargjort ved innkjørselen. Utkast til tavle med kart og tekst med bilder er under utarbeidelse hos Grafika AS.

Etter noen hendelser der uvedkommende tok seg inn i Arboretet fra Dalsmyra ved å kjøre over gressplenen og utenom bommen, ble det i juni lagt ut store steiner langs sørstokanten av P-plassen.

En viktig oppgradering har vært prosjektet med nye steinbenker i Arboretet. Etter søknad fra venneforeningen til et allmenntilgjengelig fond innvilget SparebankenVest kr 50.000 til benker, og i tillegg ga venneforeningen et tilsvarende beløp. Skifersteiner til benkene fra bruddet i Jondal ble kjøpt inn og ankom på slutten av året.

Det store prosjektet "Krafttak 2015–2019" startet opp etter at det i løpet av våren ble klart at finansieringen var sikret for 5 år. Det ble anskaffet ny traktor og tilhengere. Dette utstyret ble valgt etter samråd med daglig leder for Universitetets driftsavdeling, og vurdering av hvordan prosjektet best kan passes inn med den øvrige virksomheten på Milde.

Oppryddingsarbeidet etter stormen "Nina" satte sitt preg på arbeidet i Arboretet de fire første månedene i 2015. Hogst og tømmertransport med tunge maskiner på høsten nødvendiggjorde igjen reparasjoner og ny grusing ut over det som er vanlig, og

Daniel Ducrocq (t.v.) viser om i Rosariet på "Rosens dag" (foto: Hannu Keränen, 04.07.2015).

andre prosjekter måtte legges til side midlertidig. Drenering av planteskolen i Sløyfen og opparbeidelse av trasé for driftsvei fortsatte. Det gjenstår toppgrus og påfylling av jord langs veien før planting.

Avslutning av veien gjennom Tømmersmåget er opparbeidet, men ferdigstilling er utsatt mens opprydding etter stormene og reparasjon av veier pågår. Den blir ferdigstilt når anlegget av veien i Gjørevikhaugene ("Sløyfen") er avsluttet.

Blondehuset

Huset ble vasket ned og nymalt av 'Kor e' Vi'. Hagen ble opprustet og velpleid takket være dyktige sommerhjelpere og assistanse fra Veksthuset.

Kaféen har vært i drift som vanlig fra påske og ut september, med stort besøk på fine helger. Ordinær utleie av huset har opphørt grunnet manglende kapasitet til å administrere dette, samt at kjøkkenet trenger en oppgradering.

Nettsider

Nettsidene blir stadig viktigere for å nå ut til publikum og media med informasjon. Vi hadde 54.255 besøk på hjemmesidene i 2015. Vi informerer om viktige hendelser, og lager nyhetssaker om det som skjer. Facebook blir også flittig brukt, gjerne om mindre saker, særlig til publisering av aktuelle bilder og til annonsering av arrangementer.

Frøliste, Index Seminum 2015, innsamling

Til vår Index Seminum prioriterte vi innsamling av frø i naturen, og vi dro på flere organiserte innsamlingsturer, både i lavlandet og i fjellet. Turene gikk til Herdla på

*Steinar Kålås med et pent eksemplar av karuss (*Carassius carassius*) tatt på garn under arrangementet "Fisk i Mildevannet" (foto: Terbi Pousi, 23.08.2015).*

Askøy (30. september), Rallarvegen fra Myrdal til Kleivagjelet (6. oktober) og Ølveshovda i Kvinnherad (14. oktober). Flere ansatte ved Arboretet og Botanisk hage deltok på turene, der det ble samlet frø til frølisten og planter og frø til egne samlinger.

En lengre tur over 5 dager gikk til Nordfjord og Sunnmøre (10.–14. august), der det ble samlet frø og planter, både levende til våre samlinger og presset materiale til herbariet ved muséet. Fra Milde deltok Heidi Lie Andersen, Bodil Oma og Bjørn Moe, og fra Herbariet deltok Solfrid Hjelmtveit og Jenny Smedmark. Turen ble finansiert av Olaf Grolle Olsens legat.

Utover de organiserte turene ble det samlet materiale fra Algroy i Fjell (13. september), ved Eidesvik, Holmesjøen og Steinsvågen i Bømlo (26. september) og vestlige Hardangervidda, Eidfjord (flere turer i september og oktober). Til frølisten fikk vi 130 arter villinnsamlet av totalt 190 nummer.

Årringen

Årringen nr. 18 (2014) ble trykket i mars og distribuert i april 2015. Redaksjonsarbeidet med Årringen nr. 19 (2015) startet i slutten av desember 2015.

Utadrettet virke, arrangementer og omvisninger

Vi gjennomførte en rekke arrangementer, både av de faste tradisjonelle, men også nye temaer ble prøvd ut. Vi hadde et variert programtilbud til publikum som ble trykket i brosjyre og markedsført på våre nettsted. Besøkstallene var gode.

Universitetsmuséets direktør, Henrik von Achen, overrekker boka om Muséhagen i Bergen til Bergen kommune ved byråd for bolig, sosial og områdesatsing Silje Hjemdal (foto: Terhi Pousi, 26.08.2015).

Det største arrangementet er Arboretets dag som gikk av stabelen søndag 31. mai. Det ble en vellykket dag med fint vær og stor oppslutning. Mange samarbeidspartnere, både gjengangere og noen nye deltok med stands. Eides Stauder deltok med salg av stauder. Konferansier var Øyvind Offerdal som også stilte med lydanlegg og underholdt med gitar. Til underholdningen bidro også Per Bolstad, Arvid Aasprang og 'Kor e' Vi'.

Lørdag 7. mars ledet Per H. Salvesen og Bjørn Moe "Trærne før våren", et kurs om bestemmelse av trær om vinteren. Kurset var i regi av Arboretets venner og Norsk Botanisk forening, Vestlandsavdelingen. Det møtte 36 deltakere til kurset som ble holdt innendørs i veksthuset på Milde med materiale (kvister, kongler mm.) som var samlet inn i Arboretet.

Venneforeningens årlige plantesalg ble avviklet lørdag 25. april og gav et godt tilskudd til foreningens økonomi. Arboretets venner hadde i tillegg ansvaret for salg av ved, både kapping og pakking i sekker. Inntektene for vedsalget ble kr 15.060,- og for planteslaget kr 59.105,-.

Soppens dag ble arrangert søndag 6. september i Blondehuset der det var stor utstilling, soppkontroll og salg av soppsuppe. Som vanlig stod Bergen sopp- og nyttevekttforening ansvarlig for arrangementet, og det ble også dette året godt besøkt, anslagsvis av ca. 400 personer.

Hva betyr de latinske plantenavnene? Mange lurer på det, og det var stor interesse for kurset som ble arrangert over 3 kvelder à 2 timer i Blondehuset i regi av Rhodo Vest og Arboretets venner. Kursleder var Tor Jan Ropeid, og det var over 30 deltakere.

Fra lanseringen av boka 'Musehagen i Bergen: Levende botanikk i over hundre år' (foto: Bjørn Moe, 26.08.2015).

For tredje året på rad laget Arboretet og Botanisk hage til juleutstilling i Blondehuset, og den var åpen i hele adventstiden. "Julens botanikk" hadde også denne gangen fokus på de ulike vekstene vi forbinder med julen. Både planter fra egne samlinger og innkjøpte for anledningen ble benyttet. I kortrappen ble det montert en stor tipi laget av vindfelt hemlokk, både tømmer til bærende stokker og baret til å gjøre den tett. Inne i tipien ble det laget til en kongleutstilling. Utstillingen ble godt mottatt av publikum. Med hjelp fra venneforeningen kunne vi holde åpent også i helgene.

Vi arrangerte juleverksted søndag 6. desember, et populært tiltak for dem som besøker juleutstillingen. Veksthuset blir tilrettelagt for at publikum kan lage sine egne julekranser av materiale hentet i Arboretet. Det ble laget over 100 kranser. Venneforeningen bidro med veiledning og praktisk hjelp.

Vi fortsatte tradisjonen med te-servering i Tepaviljongen, og til sammen sju serveringer ble arrangert i perioden mai–november. Et nytt tiltak "Min favoritt" der noen av våre ansatte fortalte om en plante i samlingene, ble prøvd ut, men pga. varierende oppslutning ble ikke dette fullført som planlagt gjennom hele sesongen.

Arrangementene var åpne for alle. I tillegg til de nevnte, arrangerte vi følgende aktiviteter: "Vår i Botanisk hage" 3. mai, ved Heidi Lie Andersen og Bodil Oma,

"Lag din egen grønsakshage i pallekarmer" 8. mai ved Bodil Oma, Heidi Lie Andersen og Siri Jansen,

"Rhododendronvandring" 7. juni ved Per Harald Salvesen,

"Villblomstens dag" 14. juni ved Bjørn Moe,

"Bier og humler i Botanisk hage" 28. juni ved Alf Helge Søyland,

Te-servering i tepaviljongen i Japanhagen, Botanisk hage på Milde ved Adam Kurz (foto: Terhi Pousi, 11.08.2015).

"Rosens dag" 4. juli ved Per H. Salvesen og Daniel Ducrocq,

"Sumplanter i Vågeelva-Mildevatnet" 16. august ved Bjørn Moe,

"Fisk i Mildevatnet" 23. august ved Steinar Kålås og Ingvar Byrkjedal,

"Hvordan lykkes med stauder" 28. august ved Heidi Lie Andersen, Bodil Oma og Stefan Reimann,

"Magiske urter" 20. september ved Heidi Lie Andersen og Bodil Oma,

"Høsting i Nytteveksthagen" 25. september ved Heidi Lie Andersen og Bodil Oma

"Lyktevandring i Japanhagen" 3. desember.

Arboretets venner arrangerte tur til Lyngheisenteret i Lindås søndag 13. august der de fikk omvisning av Mons Kvamme. Foreningen holdt følgende møter i Fana kulturhus på Nesttun: vårmøtet om "Blomster, bier og pollinering" 14. april ved Alf Helge Søyland. Høstmøtet var om "Tre i din hage på mange måter" 20. oktober, ved Anne Tafjord-Kirkebø.

Det ble i løpet av året gitt 62 organiserte omvisninger med guide i Arboretet og Botanisk hage, og totalt 1552 registrerte personer deltok. Av disse var det 318 skoleelever fordelt på 14 klasser som fikk omvisning i juleutstillingen etter at det ble lagt ut som tilbud på Den kulturelle skolesekken. I regi av Skolelaboratoriet for realfag arrangerte vi et etterutdanningskurs for lærere, tirsdag 25. august. Både Botanisk hage og Arboretet ble brukt til undervisningen som gikk over en hel dag.

Boka om Muséhagen i Bergen

Takket være en bevilgning på kr 25.000 gitt av Tordis og Fritz C. Riebers legat, kunne

Avlingen av hvitløk mm. er rensket og klar for utstilling under "Høsting i Nytteveksthusen" (foto: Bjørn Moe, 25.09.2015).

Arboretet bidra økonomisk til utgivelsen av boka om Muséhagen. Prosjektet har vakt berettiget oppmerksomhet. Den 13. januar kåserte Per Harald Salvesen for 43 tilhørere om 'Muséhagen i Bergen, hagehistorisk klenodium og arena for botanisk formidling' basert på arbeidet han sammen med Per Magnus Jørgensen og Dagfinn Moe har holdt på med de siste par årene. Boka ble lansert i Muséhagen onsdag 26. august.

Brukere av anleggene på Milde

Hvert år opplever vi forespørsler fra mange som ønsker å bruke Arboretet og Botanisk hage til ulike formål. Noen eksempler fra 2015 er innspilling av en kortfilm ute i skogen i Arboretet, og en annen er fra veksthuset der det ble gjort flere opptak til video og reklame. Anleggene på Milde er svært viktige friluftsområder for mange, og vi får forespørsler om overnatting i telt, samt fra foreninger som ønsker å arrangere diverse aktiviteter. IL Gneist har faste poster med turorientering ute i skogen, og i tillegg arrangerer de hvert år flere O-løp både for voksne og barn. Vi får løypekartene til gjennomsyn i forkant.

Eksterne oppdrag

Etter avtale med Hordaland fylkeskommune er stiklingsplanter av buksbom fra Gamlehagen på Store Milde under oppformering i Veksthuset på Milde. Plantene skal benyttes ved Stend hovedgård til hekkene i parterret i den nye hagen, som er under opparbeidelse i gammeldags stil foran våningshuset. Stiklingene ble tatt sommeren 2015 fra den formen vi nå kaller 'Tonerosé', en kraftigvoksende, buskformet sort somi

Kurset 'Hva betyr de latinske plantenavnene?' i Blondehuset vakte stor interesse (foto: Terhi Pousi, 29.09.2015).

Norge kun er kjent fra Store Milde og Baroniet i Rosendal, der den er kjent i hvert fall siden omkring år 1700. Denne sorten er benyttet med hell i hekkene i hagen ved Blondehuset. Den "tar" klipping godt og buskes, slik at den er lett å forme som hekk. Til sammen er nå ca. 3000 planter under oppaling i veksthuset på Milde. De skal etter planen leveres til hagen ved Stend sommeren 2017.

Rosene på slottsveggen i Baroniet i Rosendal ble gjennomgått og sortsbestemt av Per Harald Salvesen den 13. august etter forespørsel fra Norsk Roseforening, avdeling Hordaland. De fleste er rød-blomstrede, nokså moderne klatreroser, bl.a. vakre eksemplarer av 'Hamburger Phoenix' (Kordes 1954), 'Dortmund' (Kordes 1954) og 'Raymond Chenault' (Kordes 1960). Dessuten et eksemplar av 'Dr. van Fleet' (1910) og en ubestemt rød-blomstret sort, muligens 'Grand Hotel' (McGredy 1972). Historisk interessante er to eksemplarer av boursaultrosor som med lange, nesten tornløse stammer, strekker seg minst 5 m opp på veggen og hvert år klippes ned til øverste streng. Den ene sorten er bestemt foreløpig til 'Calypso' ('Blush Boursault'). Vi har stiklingsformerte planter fra Rosendal i Arboretet, bl.a. et eksemplar av 'Calypso' ved Blondehuset.

Støttespillere

Støtteforeningen Arboretets venner er en viktig ressurs, både med å gi økonomisk støtte, og som bidragsyter til dugnad, avvikling av arrangementer og andre aktiviteter. Dugnadsinnsatsen har vært høy også i 2015, og hver uke stiller det opp en trofast gjeng som gjør mye nyttig arbeid. Det ble utført 1115 timer, og i tillegg 205 timer på onsdager i Rosarieret, de øvrige på mandager og under arrangementer.

Frø av Acer tshonoskii samles til frølisten. Fra dugnadsgjengen i Arboretets venner (f.v.): Ingerliv Vevle, Gudrun Svenkerud, Camilla Haneberg, Grete Ellingsen og Lis Borg (foto: Terhi Pousi, 05.09.2015).

Frø til årets frøliste renses og klargjøres for utsending. Fra dugnadsgjengen i Arboretets venner (f.v.): Camilla Haneberg, Eileen B. Pettersen og Eva Irgens (foto: Terhi Pousi, 09.11.2015).

I tillegg til nyttig arbeid ute i samlinger og anlegg, har dugnadsfolkene høstet, renset og pakket frø til vår egen frøliste før utsendelse til bytteforbindelser. De har også sortert arkivet av gamle frølister fra våre bytteforbindelser for innordning i biblioteket.

Norsk Roseforening, avdeling Hordaland samarbeider med Arboretet og Arboretets venner, og har i løpet av året bidratt med dugnadsinnsats hver onsdag ettermiddag i Rosariet.

Arboretets venner bidro videre økonomisk og ga etter søknad tilsagn om støtte med ca. kr 140 000,- til Arboretets dag, Juleutstillingen i Blondehuset, planteinnkjøp, nye benker og diverse utstyr. Venneforeningen gav en ekstra bevilgning på kr 50.000 til steinbenker for å gjøre dette til et større prosjekt (se avsnitt over).

En annen viktig støttespiller for oss er 'Kor e' Vi' som driver kaféen i Blondehuset på søn- og helligdager fra påske og ut september. I mai og juni er det kafé også på lørdager.

Arboretets fagråd består av følgende medlemmer: Sissel Lerum fra Bergen kommune, Åge Landro fra Bergen og Omland Friluftsråd, Tor Myking fra Norsk Inst. for skog og landskap, region vest, Tor Jan Ropeid fra Arboretets venner, Anne Tafjord-Kirkebø fra Hageselskapet Hordaland og Anna Wathne, Norske landskapsarkitekters forening.

Eileen B. Pettersen gir seg etter nærmere 40 år i aktiv innsats for Arboretet og Botanisk hage på Milde, først som ansatt gartner og senere i Arboretets venner. Hun har i mange år vært uunnværlig i utvikling og stell av Lynghagen, Vi takker innsatsen! (foto: Terhi Pousi? 14.12.2015).

Året 2016

Fra 1. januar 2016 trådte nyordningen av Universitetsmuséet i kraft. Arboretet, Botanisk hage og Muséhagen som forvalter UiBs levende plantesamlinger ble samlet i en egen seksjon under Avdeling for Naturhistorie. Bjarte Jordal fortsatte som daglig leder for avdelingen, mens Siri Skretting fungerte som seksjonsleder for Arboretet og de botaniske hager fram til 1. august, da Inger Elisabeth Måren ble tilsatt som leder.

Personale

John-Arvid Grytnes ble ansatt som ny direktør i Stiftelsen 1. november 2016. Han overtok etter Per Harald Salvesen, som ga seg etter 23 år i stillingen. Stiftelsen har for øvrig ingen faste ansatte. Anleggsgartner Paul Edmundo Odffell fortsatte i stillingen som anleggsgartner i prosjekt "Krafttak 2015–2019". Arbeidet er delvis knyttet til prosjektet Arboretets hovedadkomst på Dalsmyra. Stefan Reimann var engasjert i prosjekter fram til 18.11.2016. Han ble da tilsatt i den ledige stillingen som rosegartner, etter at Daniel Ducrocq gikk av med pensjon 01.10.2016.

Også sommeren 2016 hadde vi ekstra arbeidskraft, og disse var sommervikarer: Frauke Materlik, Marthe Olsen, Ragnhild Steinsland, Rannveig F. Øyen og Åsmund S. Thorbjørnsen. Personer tilsatt på prosjekter over en lengre periode (over 3 mnd.) var: Deirdre Kennedy, Filip Simjanoski, Odd Mehus, Maria Lima og Hannu Keränen. Av disse var det 3 vikarer som arbeidet på Stiftelsen fra april til september, til sammen 27 ukeverk. Gustav Flatbø var hospitant på Milde fra 1. januar til 18. mai.

Heidi Lie Andersen ønsker velkommen til feiringen av 20 årsjubiléet for Botanisk hage på Milde (foto: Bjørn Moe, 21.08.2016).

Dugnadsgjengen monterer Arboretets nye steinbenker. Fra venstre Joar Fossland, Fredriek Sørvig og Olaf Hammersland (foto: Bjørn Moe, 15.02.2016).

Kort om værforholdene

Året startet med vinterlige forhold, betydelig kaldere enn det vi er blitt vant med de siste årene. Temperaturen var nede på $-10\text{ }^{\circ}\text{C}$ med en del klarvær, og det lå trygg is på Mørkevatnet en periode. Det begynte med barfrost i ca. to uker før det kom et snødekke på ca. 15 cm som lå utover mot siste delen av januar. Våren kom seint, og et av de sikre vårtegnene, mildekrokus blomstret ikke før i slutten av mars, om lag to uker seinere enn normalt.

Det ble en fin forsommer, men så snudde det, og i både juli og første del av august falt det mye nedbør. Høsten ble svært tørr og fin, og særlig i oktober lå det et kraftig høgtrykk som ga stabilt, flott vær i lang tid. Men så ble det fuktig mot slutten av året med mye regnvær og relativt mildt i november og desember.

Nyanlegg og oppgraderingsarbeider

Nord i Arboretet ble vegen som tar av fra den øvre vegen i Artssamlingen og inn i Sløyfa ferdigstilt med drenering, kulting og grusing. På Langamyra i Amerikansk samling ble det gravd opp myrjord, og vegen sørover myra ble oppgradert med å legge ut tømmerstokker. Stokkene ble hentet fra vindfelt hemlokk i Oldertøset.

Langsmed turveger i skogen er gjengrodde grøfter rensket opp helt fram til vegens ende på Brandanaset. Vegen gjennom Tømmersmoget er ferdig gruset med kant av store natursteiner som egner seg til å sitte på. Det er fylt på med jord til utplantning. I

Lavekursjon i Arboretet med professor Tor Tønsberg (t.h.) (foto: Bjørn Moe, 03.2015).

Miniarboretet ble det lagt på jord for å redusere helningen på vegskråningen. Dette vil gjøre plenklippingen enklere.

Flaggstanghaugen er oppgradert med ny hellelagt plass, steintrapp og grusveger, slik at plassen rundt flaggstangen nå framstår presentabel og funksjonell.

Steinbenker ble montert på egnete hvile- og utkikksteder. Om lag 20 benker er kjøpt fra bruddet i Jondal med støtte fra Sparebankstiftelsen og Arboretets venner. Venneforeningen har bidratt med monteringen på mandagsdugnaden, og arbeidet inkluderer opparbeidelse av plasser med grusing og støp.

Oppgraderingen av Dalsmyra fortsatte med legging av brostein på skiltplassen.

I bakken langs vegen til Administrasjonsbygget ble det gravd ned strømkabel og montert fem korte lysstolper. På vestsiden av administrasjonsbygget er det utført graving og annet grunnarbeid til to ny plantebenker.

Langs bilvegen øverst i Naustdalen ble de store buskene med *Spiraea* og *Cotoneaster* fjernet, noe som har forbedret utsikten mot Rosariet og Fanafjorden betydelig. Her skal det komme et nytt buskrosebed, men først skal det lages en ca. 60 m turveg parallelt med bilvegen. På innsiden av vegen blir det bygget en ca. 50 cm høy tørrmur i naturstein som jordstøtte for plantebedet. Det er meningen at turvegen skal benyttes av publikum som alternativ til å gå langs den smale bilvegen.

I Botanisk hage måtte flytebryggen i Mildevatnet (Fægri vannvisjon) stenges pga. ødelagt gjerde.

Fra 'Hageslett', kurs i fletting med levende pilekvister i Botanisk hage på Milde (foto: Bjørn Moe, 09.04.2016).

Vedlikehold i skogen og plantesamlinger

På Dalsmyra ble det tynnet i skogen for å få fram bjørk og selje på Ormehaugmyra. På Ormehaugen ble det sist vinter hogget ut gran og sitkagran mot grensen i nord for å gi plass til nyplanting der.

Opprydding etter de to siste vinterstormene fortsatte med å fjerne rotvelter av gran. Det ble særlig ryddet gran i skogkanten i Søre Mørkevågen. Tømmeret ble kjørt fram med eget utstyr og levert til Skogsamvirket Vestskog SA. Kvist etter skogfelling blir fliset opp eller kjørt vekk etter hvert.

Rydding av ungskog og kratt som kommer opp langs vegene blir utført jevnlig langs skogsvegene. I skogen er einstape en aggressiv bregne som brer seg i plantesamlingene så snart den får tid til å bygge seg opp. For å holde kontroll på den har vi hver sommer en aksjon med å kutte- eller dra den opp.

I Rosariet ble vedlikeholdet redusert som en følge av rosegartnerens nedtrapping av arbeidstid før pensjonering. Det ble satt inn ekstra arbeidshjelp i forkant av Nordisk Rosehelg 9. juli. Mange roser rakk ikke å blomstre før arrangementet som følge av den kjøpige forsommeren. Ekstremt fuktig vær i juli og første del av august førte dessuten til mye bladfleksopp og dårlig roseblomstring på ettersommeren. Den tørre høsten var imidlertid gunstig for å ha kontroll på ugraset.

Nyplanting, samlingene og plantemateriale

Et utvalg av buksbom, både arter og sorter, er blitt plantet rundt skiferplassen ved flaggstangen. Det er også satt ut en samling av gamle genressurstulipaner.

Te-servering i tepaviljongen i Japanhagen, Botanisk hage ved Siri Skretting Jansen og Adam Kurz (foto: Bjørn Moe, 12.04.2016).

I Lynghagen ble det satt ut nye planter i ledige felt, særlig der det var utgått lyng etter frostskafer. Det ble kjøpt inn 92 planter (13 aksesjoner), mest purpurlyng, i tillegg til andre *Erica*-arter og *Calluna* fra Eides planteskole.

Til *Rhododendron*-samlingene er det blitt plantet eller pottet 25 nye aksesjoner (45 planter) fra Ole Jonny Larsen i Ålesund og 26 aksesjoner (56 planter) fra Glendoick Gardens i Skottland. I kultivarsamlingen ble Nordisk hjørne utvidet og det ble samtidig gjort grunnarbeid med drenering. Med bedre plass ble det mulig å flytte eldre store busker hit.

Langs den nye vegen gjennom Sløyfa ble det flyttet og plantet ut 29 planter av storbladet *Rhododendron* i underseksjonene FALCONERA og GRANDIA.

I Rosariet ble det supplert med 74 planter fordelt på 40 sorter. Ellers ble det plantet 25 ulike nye nummer av busker og trær i Arboretet. Her kan nevnes virginiatrollhassel, hasselbror, stuartia, blomsterkornell og morbærtre.

Den gamle blåbærsamlingen som tidligere stod i Miniarboretet, ble flyttet til sin endelige plass i det nord-amerikanske området på Gjørevikhaugen på kanten mot Langemyra.

Totalt i 2016 ble tilveksten i Arboretet på 142 aksesjoner. Det meste kom som nye planter til supplering av *Rhododendron*-samlingene med 51 aksesjoner, Rosariet (44 aksesjoner) og lyng til Lynghagen (18 aksesjoner). Per Harald Salvesen var på innsamlingstur til Danmark, Tyskland og Sverige i mai og Kroatia i juni, hvor han samlet inn stiklinger til sin forskning om buksbom (23 aksesjoner).

Deltakerne på 'Fugledag' i Botanisk hage på Milde på vei mot Mildevatnet (foto: Terbi Pousi, 17.04.2016).

Plantesykdommer og -skader

Under den årlige inspeksjonen fra Mattilsynet 28. september, ble det påvist *Phytophthora ramorum* på en 44 år gammel plante av *Rhododendron ferrugineum* i Artssamlingen. Vi fikk melding om konstatert smitte den 3. november med krav om tiltak. Plantene ble klippet ned og levert til brenning, mens jorda rundt plantene ble tatt opp og gravd ned i en fylling på Dalsmyra.

Det ble satt i gang et nytt forsøk initiert av NIBIO, Bioteknologi og Plantehelse, på testing av *ramorum*-resistens på velkjente sorter av *Rhododendron*. På steder der smitten er påvist, er det øverste jordlaget fjernet, påført ny jord og friske planter av disse sortene satt ned på nytt. Det samme forsøket er gjort i Byparken.

Rhododendronklumpblad (*Exobasidium*) blir påvist hvert år på visse arter og sorter av rhododendron. For å begrense videre smitte, blir soppen plukket før modning.

Kuldeperioden i januar med ned mot -11°C viste seg seinere å ha gitt en del bladskader på rhododendron.

I desember 2015 fikk vi av Botanisk hage på Tøyen 27 aksjoner av busker og trær med opphav fra Remi Aleksander Niensens ekspedisjon til Kina i 2012. Det var ulike hardføre arter av *Acer*, *Betula*, *Corylopsis*, *Malus*, *Syringa*, *Sorbus* m.fl. som ble lagret ute og dekket med granbar for å unngå tidlig bladsprett. Dessverre ble dette en god beskyttelse også for musene denne vinteren, og det resulterte i at vi mistet ca. 2/3 av plantene.

Podeturset 'Vi lager våre egne epletrær' ved Alf Helge Søyland i Botanisk hage på Milde (foto: Bjørn Moe, 22.04.2016).

Det er gått flere år siden siste gang vi hadde synlige hjorteskade, men i desember ble det registrert skader i rhododendron-planteskolen, samt tråkk ellers.

Vi opplevde flere tyverier. Dessverre var det fortsatt noen som ikke kan la våre *Rhododendron* stå i fred. Det ble stjålet 5 busker den 3. mai, bare 5 dager etter planting. Mest trist var det å miste *Rb.* 'Elviira' som ble mottatt som gave til vårt 20-årsjubileum fra Mustila Arboretum i 1991.

Lønningen lystgård og planer for Botanisk hage på Milde

Det ble inngått avtale mellom UiB og Avinor om å gjenreise det fredete huset fra Lønningen. Huset stod opprinnelig nær flyplassen og skal bygges opp igjen i Botanisk hage. På slutten av året forelå det en ferdig tegning av huset plassert i Solåkeren, inkludert nytt inngangsparti og tilkomstveger.

Huset fra Lønningen inngår i en større plan for utbygging av Botanisk hage. Det er nedsatt en prosjektgruppe som skal utarbeide planen, og det ble laget en brosjyre som var ferdig til 20-års-markeringen av Botanisk hage, 21. august. Planen har fått navnet "Adiabata" (regnhagen).

Blondehuset

Grunnet redusert kapasitet i administrasjonen og nedslitt kjøkken har det ikke vært ordinær utleie av Blondehuset. Driften har ellers gått uten større hendelser, og ordnin-

Omvisning med tema 'Levende fossiler' ved Bjørn Moe, i Arboretet på Milde (foto: Terhi Pousi, 10.05.2015).

gen med kaféen som drives av 'Kor e' Vi' ble videreført som tidligere. Koret vasket ned kjøkkenet før sesongstart. I desember var huset reservert for Juleutstillingen.

Høsten 2016 ble det arbeidet med planer for nytt kjøkken, og det ble bestemt at koret skal ta hele jobben fra å hente pristilbud, innkjøp, fjerne det gamle, male veggene og montere nytt kjøkken. Avtaler ble inngått ved årsskiftet.

Nye maskiner og kjøretøy, en oversikt 2012–2017

Vi har fått oppgradert en rekke kjøretøyer og maskiner, og for oversiktens skyld presenteres innkjøpene som er gjort de siste årene.

Sitteklipper Husqvarna PR17 AWD ble innkjøpt i 2012 og var til erstatning for Hagetraktor John Deere 285 som hadde vært ute av drift i et par år. Honda Snøfreser ble innkjøpt høsten 2013. Dette året fikk vi også den første el-bilen på Milde, en Leaf. Vår utslitte traktor, Kubota St30 (17 år i 2013 og delvis defekt) ble byttet ut med ny Kubota B3030. Bevilget i 2013, traktoren levert i 2014.

Pel Job gravemaskin (18 år i 2013) ble byttet ut med ny gravemaskin Terex TC29. Pengene ble bevilget i 2013, maskinen levert i 2014. Vi fikk samtidig høynet utstyrsnivået til maskinen: sentralsmøring, graveskuffe, profilskuffe, ribbeskuffe m/klo, rottilt, tømmer/steinklype.

I 2014 fikk vi en ekstra tildeling på kr 300.000 fra Universitetsmuséet til to brukte varebiler (Citroen Jumper og Ford Transit), etter at vi hadde en akutt situasjon der begge våre store biler (14 og 21 år) måtte utrangeres.

Arboretets direktør Per Harald Salvesen ønsker velkommen til Arboretets dag ved Blondehuset (foto: Bjørn Moe, 29.05.2016).

I 2015 kjøpte Stiftelsen en Massey Ferguson 3630 traktor med frontlaster. Prosjektet "Krafttak" trengte den til å få utført arbeidsoppgavene i Arboretet. De måtte også ha ny tilhenger etter at den gamle Moelven-hengeren ble avhendet i 2015. Stiftelsen kjøpte da to nye hengere, den store blå (JPM Trailers) og den halvstore grønne (Palmse Trailer). I tillegg kjøpte Universitetsmuséet en liten og pent brukt henger (den lille røde, Weckmann).

Etter to HeatWeed-demonstrasjoner på Milde (2015 og 2016), der ugras blir bekjempet med varmtvann, bestemte vi oss for å satse på denne miljøvennlige metoden. HeatWeed Mini med aggregat og egen tilhenger ble kjøpt inn i 2016.

Traktoren John Deere 1850 (26 år i 2016) ble byttet inn mot en ny Massey Ferguson 1747 med frontlaster. Byttet skjedde i 2017, men bevilgning og bestilling ble gjort i 2016, altså i henhold til utskiftingsplanen fra 2013. Frontmontert beitepusser (Zanon) passende til den nye traktoren ble innkjøpt i 2017.

Vi fikk en elektrisk parkbil, John Deere Gator TE, 2-seters bil med plendekk og lasteplan med tipp. Bevilget i 2016, maskinen mottatt i 2017.

Nordisk rosehelg

Arboretet og de botaniske hagene bidro med arbeidskraft under avviklingen av sommerens store roseevenement: "Nordisk rosehelg 8.–10. juli 2016", der vi fikk besøk av noen av verdens mest framtreddende roseeksperter, Peter Boyd (scots roses), Charles & Bridigid Quest-Ritzon (climber roses) og Lars Åke Gustavsson (nordiska rosor).

Arboretets dag. Stylter er alltid en populær øvelse i aktivitetsløypen (foto: Terhi Pousi, 29.05.2016).

Flere av våre ansatte deltok med omvisning av de 130 deltakerne på Nordisk rosehelg da de var på Milde lørdag 9. juli. Omvisningen omfatter så vel Botanisk hage som Arboretet. Den 8. juli viste Per Harald Salvesen en gruppe deltakere (ca. 30) om i Muséhagen. Mandag 11. juli arrangerte vi tur for en mindre gruppe av deltakerne til Bømlo, der vi sammen med Peter Boyd studerte forekomster av trollnype (*Rosa spinosissima*) og annet.

Plantedatabasen Iris

Samlingsforvaltningen med oppdatering av plantene i databasen, på skilt og kart er en viktig del av arbeidet vårt. Den geografiske informasjonen er blitt tilgjengelig for publikum via hageutforskeren i Iris, men så langt er bare rhododendron-artssamlingen og Japanhagen blitt publisert. Det arbeides med å klargjøre flere samlinger for publisering via nettsiden vår, da dette er en prioritert oppgave for Universitetsmuséet.

Det arbeides med skiltmal for merking av trær med grove stammer og uten greiner til å feste hengeskilt i. Slike skilt festes med skrue i kombinasjon med fjær. Det er blitt kjøpt inn egen skriver til formålet.

Nettsider

Vi hadde 55.535 besøk på hjemmesidene i 2016. Vi informerer om viktige hendelser, og lager nyhetssaker om det som skjer. Facebook blir også flittig brukt, gjerne om mindre saker, til publisering av aktuelle bilder og til annonsering av arrangementer.

*Omvisning i kultivarsamlingen av Rhododendron i Nydalen med Per Magnus Jørgensen (lengst bak)
(foto: Terhi Pousi, 05.06.2016).*

Frøliste, Index Seminum

Til vår Index Seminum prioriterte vi innsamling av frø i naturen, og vi dro på tre organiserte innsamlingsturer, både i lavlandet og i fjellet. Disse var: 13. september til Os, 20. september til Myrdal/Rallarvegen og 4.–5. oktober til Sysendalen og Måbødalen i Eidfjord. I tillegg ble det høstet frø fra samlingene i Arboretet, totalt 55 nummer, inklusive to ville arter. Listen ble på totalt 187 nummer, de fleste samlet i 2016, men også noen fra tidligere år som vi har på frølageret.

Flere ansatte ved Arboretet og de botaniske hager deltok på innsamlingsturene, der det ble samlet både til frølisten og planter til egne samlinger.

Årringen

Årsskriftet Årringen utgis av Arboretet og de botaniske hager med faste årlige trykningsbidrag fra Arboretets venner og Stiftelsen Det norske arboret. Redaksjonsarbeidet med Årringen nr. 19 (2015) ble avsluttet 30. april, bladet ble trykket i mai 2016 og kom ut noen dager før Arboretets dag.

Utadrettet virke

Det største arrangementet er Arboretets dag som gikk av stabelen søndag 29. mai. Det ble en vellykket dag med fint vær og svært mye publikum. Aldri før har det vært så mye folk i Arboretet, og det ble en stor utfordring med parkeringen. Alle P-plassene var fulle, og det ble parkert langs hovedvegen nord for Dalsmyra slik at det oppstod

Fra Hjellestad og Milde historielags vandring på Milde, her ved Monsahuset (foto: Bjørn Moe, 08.06.2016).

trafikkaos. Mange samarbeidspartnere, både gjengangere og noen nye deltok med stands. Konferansier var Øyvind Offerdal som også underholdt med gitar sammen med Per Bolstad. Til underholdningen bidro også Torstein Holmås (trompet) og Frode Skag Storheim (piano), begge fra Griegakademiet.

Et annet stort arrangement var markeringen av Botanisk hage 20 år, søndag 21. august. Programmet inneholdt aktiviteter og stands plassert rundt i hele hagen. Etter åpningen med musikalsk innslag og taler, kunne publikum besøke fremragende forskere som formidlet fra sine fagfelt.

Vårsesongen startet med å arrangere to kurs. Det første var "Lav i Arboretet" ved botaniker Tor Tønberg. Etter å ha gjort innsamlinger ute, fikk deltakerne en innføring inne i Biblioteket om hvordan bestemme lav, 17 deltakere. Under kurset "Hageflett" i Botanisk hage 9. april lærte Drude Isene bort hvordan flette med levende pilekvister, 26 deltakere.

På vårmøtet i Arboretets venner den 12. april holdt Egil Risnes foredraget "Ett år i vår hage". På høstmøtet den 11. oktober holdt Bjørn Moe foredraget "Blomsterpraktiken ved Pontresina i de Sveitsiske alper". Foreningens årsmøte ble holdt 10. mai med omvisning etterpå i samlingen for "Levende fossiler". Venneforeningen arrangerte tur til Rosendal, søndag 28. august.

Det årlige plantesalget for Arboretets venner ble avviklet lørdag 30. april og ga et godt tilskudd til foreningens økonomi. Foreningen har i tillegg ansvaret for salg av ved, både kapping og pakking i sekker. Til sammen ble inntektene for ved- og plantesalget på kr 90.610,-.

Per Harald Salvesen viser om i Rosariet på "Rosens dag" (foto: Terhi Pousi, 25.06.2016).

Enkelte store arrangementer i vårt område er det andre foreninger som står ansvarlige for, som "Rosens dag" v/Norsk Roseforening, avd. Hordaland lørdag 25. juni og "Soppens dag" v/Bergen sopp- og nyttevekstforening søndag 4. september. Arboretet og de botaniske hagers ansatte bidrar i disse. Sopp- og nyttevekstforeningen arrangerte også sopptur i Arboretet søndag 2. oktober.

Arboretet og de botaniske hager sto dessuten bak en rekke publikumsaktiviteter som var åpne for alle, der inviterte foreninger og gjester deltok med stands eller var ciceroner. Det gjelder:

- "Fugledag i Botanisk hage" ved ornitolog Terje Lislevand, søndag 17. april
- "Vi lager våre egne epletrær", fredag 22. april ved Alf Helge Søyland
- "Dyrk mat på lite areal", fredag 13. mai
- "Rhododendron i kultivarsamlingen" ved Per M. Jørgensen, søndag 5. juni
- "Historisk vandring på Milde" ved Johannes Møllerup, onsdag 8. juni
- "Villblomstens dag", ved Bjørn Moe, søndag 19. juni
- "Blomsten og bien" ved Alf Helge Søyland, søndag 3. juli
- "Planter er medisin" ved Torgils Fossen, Inge Raknes og Heidi Lie Andersen, 28. august
- "Spiselige planter fra naturen" ved Stephen Barstow, søndag 11. september,
- "Pulses eller tørre belgfrukter", søndag 25. september
- "Epledagen", søndag 23. oktober
- "Lyktevandring i Japanhagen", 8. desember

I adventstiden arrangerte vi for fjerde gang på rad utstillingen "Julens botanikk" i Blon-

Peter Boyd og Lars-Ake Gustavsson fordypet i samtale om roser i Den historiske bakken i Rosarium (foto: Per Harald Salvesen, 09.07.2016).

dehuset fra 27. november til 21. desember, og vi inviterte til "Juleverksted" søndag 4. desember. Vi videreførte dessyten tradisjonen med te-servering andre tirsdag i måneden i Tepaviljongen i Japanhagen, der vi inviterer publikum og ansatte til å smake på japanske tesorter, til sammen 9 ganger i 2016.

Vi arrangerer omvisninger på bestilling så langt vi har ressurser til det, men tilbudet er begrenset, spesielt i helgene. Til sammen ble det gitt 69 organiserte omvisninger med guide i Arboretet og Botanisk hage, og 1884 registrerte personer deltok på disse. Dette er en økning fra de siste årene, og skyldes de mange arrangementene og markedsføring av juleutstillingen gjennom den kulturelle skolesekken.

I regi av Skolelaboratoriet for realfag ved Universitetet, arrangerte vi et etterutdanningskurs for lærere, torsdag 1. september. Både Botanisk hage og Arboretet ble brukt til undervisningen som gikk over en hel dag. Arboretet var ellers godt besøkt av skoleklasser gjennom sesongen, tilsammen 24 klasser med til sammen 569 elever, mange av dem fikk omvisning i juleutstillingen.

Reiser, symposium og kurs

Terhi Pousi og Alf Helge Søyland deltok på Nordisk arboretutvalgs årlige samling 16.–20. august. Hovedmøtet ble holdt i Umeå og Arboretum Norr, Baggböle. Det ble arrangert ekskursjoner til Uppsala Botaniske hage og Ekolsund slott og arboret. Videre til Stockholms stads vellykkede treplantingsprosjekt, parklandskapet i den kongelige Djurgården og Arboretum Lasses hager på øyen Svartöga i Stockholms skjærgård. Paul Edmundo Odfjell startet arboristutdanning ved Hjeltnes gartnerskule.

Mange organisasjoner og enkeltpersoner deltok med stands under feiringen av 20 årsjubileet i Botanisk hage på Milde (foto: Bjørn Moe, 21.08.2016).

Praktikanter

To praktikanter fra gartnerutdanningen ved Stend videregående skole har hatt sin praksis i Arboretet og Botanisk hage på Milde i løpet av våren 2016.

Botanisk hage på Milde feirer 20 år. Vi demonstrerer rødlistete arter, arter som er truet med utryddelse, globalt og i Norge (foto: Bjørn Moe, 21.08.2016).

'Soppens dag' er første søndag i "sopptember", og Bergen sopp- og nyttevekstforeningen stiller ut de soppene skogen kan by på i Blondehuset (foto: Lyubava Malysheva 04.09.2016).

Støttespillere

Støtteforeningen Arboretets venner er en viktig ressurs, både ved å gi økonomisk støtte, og som bidragsyter til dugnad, avvikling av arrangementer og andre aktiviteter. Dugnadsinnsatsen har vært høy også i 2016, og hver uke stiller en trofast gjeng som gjør mye nyttig arbeid. Det ble utført ca. 1250 timer, særlig på mandager og under arrangementer og helgevakter i juleutstillingen.

I tillegg til arbeid ute i samlinger og anlegg, har dugnadsfolkene høstet, renset og pakket frø til vår egen frøliste før utsendelse til bytteforbindelser.

Norsk Roseforening, avdeling Hordaland, samarbeider med Arboretet og Arboretets venner, og har i løpet av året bidratt med dugnadsinnsats onsdag ettermiddag i Rosariet.

Arboretets venner bidro videre med økonomisk, og ga etter søknad tilsagn om støtte med kr 412.436,- til de store arrangementene Arboretets dag, 20-års jubileum for Botanisk hage og juleutstillingen, samt diverse infomateriell (radiotelefoner, bukker, flagg), innkjøp av planter, planter til veksthuset i Botanisk hage og printer til å lage skilt til trær.

En annen viktig støttespiller for oss er 'Kor e' Vi' som driver kaféen i Blondehuset på søn- og helligdager fra påske og ut september. I mai og juni er det kafé også på lørdager. Besøksstatistikken viser størst tilstrømming på søndager med fint vær.

Arboretets fagråd hadde de samme medlemmene som i 2015.

Fra 'Epledagen' i Botanisk hage på Milde (foto: Terbi Pousi, 23.10.2016).

Alf Helge Søyland feirer 60-årsdag i Blondehuset. For anledningen med minneplakett fra kollegene og flankert av Filip Simjanovski og Frauke Matterlik (foto: Terbi Pousi, 14.06.2016).

Møte med byråd for byutvikling i Bergen kommune

Den 24. mai hadde vi gleden av å motta byråd for byutvikling Anna Elisa Tryti og politisk rådgiver Peter Sebastian Hatlebakk til en befaring i Arboretet. Fra Arboretets styre deltok styreleder Lars Helge Nilsen og Fagrådets representant, leder i Bergen og Omland Friluftsråd, Åge Landro. Fra administrasjonen deltok direktør Per H. Salvesen. Under befaringen ble det fokusert på Arboretets planer for oppgradering av de sentrale fasilitetene med tilrettelegging av veiene mellom Blondehuset, Miniarboretet og Grønevika for funksjonshemmede, nytt servicebygg og lebygning med grill under tak. Vi besøkte også Rosariet og viste til planen for å øke tilgjengeligheten for bevegelsehemmede her med bla. en utkikkspattform og -paviljong på knausen ovenfor Rosariet. Vi fikk absolutt inntrykk av at byråden gjerne ville bidra til å utvikle Arboretet på Milde til et kunnskaps- og opplevelsessenter. Kontakten med sjøen ble fremhevet som verdifull.

I møtet drøftet man også mulighetene for å utvikle et utdanningstilbud innen hagebruk/hortikultur, og byråden foreslo å kontakte stortingspolitikere, eksempelvis Peter C. Frølich og Utdanningsministeren, for å drøfte kompetansebygging utfra virksomheten på Milde.

Møte med politikere fra Hordaland fylkeskommune

Etter forslag fra byråden ble leder og nestleder i Utvalg for kultur, idrett og regional utvikling i Hordaland fylkeskommune, Beate Husa og Kjell G. Håland, invitert til omvisning og samtaler om Arboretet. Møtet fant sted 23. august, og direktør og styreleder pekte på mulighetene for et utvidet samarbeid med fylkeskommunen, og vektla

betydningen Arboretet har som kulturformidler, opplevelses- og rekreasjonssenter og ikke minst mulighetene for opplæring i botanikk og naturforståelse for elever i videregående skole.

Daniel Ducrocq er gått over i pensjonistenes rekke, og ble behørig takket med kakefest for alle gode år i Arboretet og Botanisk hage på Milde (foto: Terhi Pousi, 27.10.2016).